

1950'LER SONRASINDA GELİŞİM GÖSTEREN POP SANAT NATÜRMORTLARI ÜZERİNDEN BİR SANAT TARİHİ OKUMASI

Tuğba GAYRET¹

Özet

Pop Sanat, 1950 sonrası ilk olarak Londra sanat okullarında daha sonra New York'ta yeni bir sanat akımı olarak dikkat çekmeye başlamıştır. Richard Hamilton, Andy Warhol, Roy Lichtenstein, Tom Wesselman, Claes Oldenburg, David Hockney ve Jasper Johns gibi sanatçıların pek çok farklı tarzda ürünler verdiği akım, o yıllar için alışılmışın dışında "Natürmort" çalışmaları ile öne çıkmaktadır. Bu çalışma Pop sanatını bir akım olarak değerlendirmekten ziyade Pop sanat akımına dâhil sanatçıların oluşturduğu natürmort çalışmalarını sanat tarihi literatürü dâhilinde inceleyerek günümüz sanatına olan katkılarını saptamak için yapılmıştır. Pop sanat natürmortları günümüz koşullarında halen yapılan grafik tasarım sanatının temelini oluşturması açısından önemlidir. İnsanların hayatına dâhil olan günlük kullanım malzemeleri ile sanatın aynı düzlem içerisinde ele alınması sanat tarihi açısından bir kırılma noktasıdır. Akıma dâhil olan sanatçıların seçilen 350 çalışması incelenerek bir üslupsal haritası çıkarılmış ve yapılan eserlerden alınan ufak bir seçki günümüz literatürü göz önünde bulundurularak yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pop Sanatı, Natürmort, New York, Sanat Tarihi

AN EVALUATION FOR ART HISTORY: PROGRESS OF POP ART STILL LIVES AFTER 1950's

Abstract

Pop Art was first appeared in London Art Schools and then later it became a new movement of art in New York after 1950s. This movement, in which artists such as Richard Hamilton, Andy Warhol, Roy Lichtenstein, Tom Wesselman, Claes Oldenburg, David Hockney, and Jasper Johns had created works in many different styles, came to the fore with the extraordinary "still life" pieces created under the effect of this movement. In this study, rather than examining Pop Art as only an art movement, we aimed to examine the still life works of the artists of this movement from the perspective of the history of art literature, and to define their contributions to today's art. The Pop Art still lifes are important as

¹ Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, tubicim@gmail.com

they form the foundation of the graphic design techniques that are still practiced today. The combination of the daily used materials with art, which turned into a platform where ordinary items have gained value as art pieces, has been a critical juncture in history of art. For the study, we examined this genre over the 350 samples we selected from the works of artists who produced their art pieces under the influence of pop art, and interpreted a small selection of these samples from the aspect of today's art literature.

Keywords: Pop Art, Still Life, New York, Art History

GİRİŞ

Natürmort, konusu cansız varlıklar (ölü hayvanlar) veya nesnelere (meyveler, çiçekler, vazolar, vb.) olan resimlere verilen isim olarak tanımlanmıştır. Fransızca: "Nature morte", "ölü doğa" anlamına gelen tanımlamadan Türkçe'ye geçmiştir. Bu terim sanat alanında 17. yüzyılın sonlarına doğru kullanılmaya başlanmıştır. Manzara ve portre resimlerinin dışında, çeşitli nesnelere bir araya getirilerek bir kompozisyon oluşturmasıyla ortaya çıkan resim türü olarak tanımlanmaktadır. Bu sözcük Fransa'da "nature morte-ölmüş doğa"-, İngilizce'de "still-life", Almanca'da "stilleben", İtalyanca'da "natura morta" olarak nitelendirilir (Lynton 2009:5-11). Bu tür, akademi yanlısı ve barok üslup karşıtı çevrelerde yaygınlık kazanmıştır. Natürmortta; canlı varlıklar dışında kalan nesnelere, çevremizdeki hareketsiz doğa öğeleri, özellikle çiçekler, meyveler ve küçük hayvanlar konu olarak seçilir. Nesnelere pratik kullanımları dışında simgesel bağlantılar açısından da tuvale yerleştirilirken önem arz ederler².

Natürmort'a dair klasik tanımlar 1950'li yıllarda Batı dünyası için çok farklı bağlamlarda "yenilik" konsepti paralellığında bazı değişimler göstermiştir. Gelişen teknolojinin paralelinde yeni bir toplum modeli olarak "popüler kültür" kavramı ortaya çıkmıştır. Bu Popüler kültür, 20. yüzyılın getirdiği hızlı sanayileşme ve buna bağlı olarak yükselen kapitalist değerlerin toplumsal, ekonomik, siyasal ve sanatsal sonuçlarının yansıdığı tüketim çağına ürün olarak tanımlanmaktadır (Mukaddes 2009:36). Bu bağlamda, gündelik yaşamın odağı haline gelen kitle iletişim araçları, tüketim nesnelere, reklam imgeleri, film yıldızları, vb. yaşamın her alanında olduğu gibi sanat alanında da ön plana çıkarak, sıklıkla kullanılmaya başlanır. Sanat yapıtının topluma ve yaşanan zamanlara açılan bir pencere olduğu göz önünde bulundurulduğunda, popüler sanatın yeni adresi olan bu yönelim, bu işlevi yerine getiren önemli bir sanatsal bir yönelim olur. Pop Sanat, İngiltere ve Amerika'da eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır ve çağdaş kent kültüründen esinlenen, tüketim

² Bkz. "Natürmort Nedir?" <http://www.sanatyelpazesi.com/eski/showthread.php/425-Naturmort-nedir> (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2012)

toplumunun ve onun popüler kültürle özdeşleşen imge ve nesnelere kullanıldığı çalışmalara imza atmasıyla kısa sürede yayılmaya başlamıştır (Plagens, 1995: 58).

Pop sanatçıları çalışmalarında, günlük tüketim nesnelere gibi sıradan konular işlememişlerdir. Sanat bir anlamda müze ve galerinin dışına çıkmaktadır ve sanatı politikanın gölgesinden bağımsız olarak gündelik yaşamın içinde şekillenmektedir. Pop Sanat temelinde, sanat yapıtının “biriciklik” olgusuna ve özgünlük kültürüne itiraz eder. “*Kişisel olmayı sanatın nesnesi haline getirmek*” (Snow, 1997:1). Pop Sanat’ın en yalın anlatımı olarak yorumlanabilir. Modernizme karşı Postmodernist anlayış, “*kitsch*” beğenin her düzeyi, halk anlatımı gibi çeşitli anlatım biçimlerinden yararlanmakta, bezemesel nitelikleri rahatça kullanmaktadır. Pop Sanat, imgelerini, tekniğini, ifade biçimlerini ve ikonografisini popüler kültür, tüketim kültürü, kitle kültürü, ve onun kitle iletişim araçlarından alan sanatçıları tarafından üretilen resim, heykel, baskı, kolaj, asamblaj gibi çok farklı sanat yaratılarını kapsar (Cantor, 1988). Bu bağlamda, 1950 sonrası üretilen sanat eserleri içerisinde Pop Sanat akımına dâhil olan natürmort çalışmaları incelenmesi gereken ayrı bir örneklem oluşturmaktadır.

1. POP SANATINI HAZIRLAYAN DÖNEM

II. Dünya Savaşı sonrasında New York, yeni bir sanat merkezi haline gelmiştir. Amerika Birleşik Devletleri birbirini izleyen sanat akımlarının ortaya çıktığı, dinamik bir ortam olarak, pop sanatının ardından postmodernizm’in de ilk özelliklerinin görüldüğü mekân olmuştur. Modern sanat anlayışındaki seçkincilik, misyon, özgünlük ve sanatın metalaşması özelliklerinin sorgulanması ve dünya düzeninin değişmesi, geçmişin ele alınmasına yol açarak, geçmişten alınan unsurlar, “*eklektik*”³ bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Modern sanatın katı ve kısıtlayıcı hale geldiği, belli bir kesime hitap ettiği ileri sürülerek, yüksek ve popüler kültür ayrımı yok edilmeye çalışılmış, “*herşey uyar*” düşünce biçimiyle, bütün bir sanat tarihinden seçilen üsluplar, tüm sanat dallarında uygulanmıştır. Bu “*eklektik*” karışımla nostaljik hayranlık uyandırılmış, sadece yeni karşısında coşkuya kapılan modernizme karşı postmodernizm, dünyadan olduğu haliyle zevk almaya çalışarak, alıntılarla oynamayı tercih etmiştir. Geçmişe yönelmesiyle, resimde figüratif değerleri ve gerçekçi anlatımları geri getiren postmodernizm, teknolojik olanaklardan da yararlanarak, eski ve yeni sentezi içinde, farklı anlatım biçimleri oluşturmuştur (Harrison 2001:1-5).

Pop Sanat Natürmortları ile “*nesne*” kendisi adına değişmez gerçeğine kavuşmuştur. Gerçekte herkesin bir tüketim objesi olarak baktığı, kıyıda köşede kalmış fakat hayatımıza sirayet etmiş tüm tüketim nesnelere fotoğraf, kolaj, asamblaj gibi tekniklerden oluşmuş afiş çalışmalarıyla artık sanatın değişmez bir parçası haline gelmiştir. (Blesh, 1956: 6-8) Reklamcılık tekniklerine dair uzun süredir

³ Seçmecici.

kullanılan pek çok yöntem ve tasarım artık sanatın da konusu olmuştur. Burada aslında oldukça farklılaşmış gördüğümüz pop sanat natürmortlarında sembolik dil klasik manada bildiğimiz natürmortların sembolik dilinden çok da farklı değildir (Mukaddes, 2009: 37). Pop Sanat resimleri kolay çoğaltılabilir tekniklerle birdenbire dükkân pencerelerinde, metroda, dış cephe ilanlarında ve dergi satış noktalarında kendilerine yer bulmuştur. Hatta klasik natürmortların yaşadığı sürece benzer olarak bir süreden sonra lüks, konforlu evlerimizin salonlarına da girmişlerdir. Tüketim nesnelere dünyasında, Pop Art natürmortları aslında imgeyi anlatmaya çalışır. Nesnelere ince teneke, fonksiyonel ruhandan alır, yağlı boya, akrilik ya da diğer kolay kuruyacak yöntemlerle plastik, parlak, reklam kokan bir yüzey ile birleştirir. Bu sayede objeler yavaş yavaş kişiliklerini kaybetmeye başlamışlardır (Saisselin, 1976: 197-200).

20. yüzyılın ortalarına kadar Paris, dünya sanatının merkeziyken yalnızca bu duruma ticari olarak katılan Amerika pop sanat üretimiyle Dünya sanatının merkezi haline gelmiştir. Amerika'daki birçok sanat galerisi ve müzeler Avrupalı sanatçıların eserleri ile dolmaya başlamıştır. Amerikalılar sanata ve sanat eserlerine Avrupalı sanatçılardan daha çok önem vermeye başladıklarında sanat kendi piyasasını yaratmaya başlar. Birçok Avrupalı sanatçı yeni bir dünya olarak kabul edilen Amerika'ya göç etmeye başlamıştır. Hitler döneminden ve komünizmden kaçan, sürülen Rus ve Alman sanatçılar da Amerika'ya yerleşmişlerdir. Burada, sanatlarını sergilemişler ve büyük ilgiyle karşılanmışlardır. Bu yeni ortamın ilk görüntüleri, Amerikan Soyut Ekspresyonizm'i ile ortaya çıkmıştır (Knopf 1956: 10). Aynı yıllarda bir grup sanatçı, endüstri çağından, dış dünya olaylarından, Pierre Restany'nin deyişiyle "*Modern doğa*"dan etkilenerek yeni bir sanat türünü ortaya atmışlardır. Bu sanat türü; halk kültürü, toplum, endüstriyel gelişme, modern şehircilik, vb. Gibi kavramları içine almaktadır. İşte tüm bu etkinlikler "Pop sanat" adı altında Amerika Birleşik Devletleri'nden tüm dünyaya iletilmiştir (Cloonan, 1997: 47-48).

2. POP SANATIN ORTAYA ÇIKIŞI

Pop sanat terimini ilk ortaya atan kişi, Lawrence Alloway⁴ dir. En yaygın görüldüğü yerler İngiltere, ABD ve Fransa olarak görülmektedir. Pop sanatı, soyut ekspresyonistlerin, iç dünyasını dışa vurup, ifade etmekte gösterdiği çabalara tepki olarak doğmuştur. Pop sanatçıları özellikle çalışmalarında esere bir anlam yüklemek için hiçbir çaba göstermemiştir. "*Pop sanat içinde bulunan çağın popüler, en standart, bilinen ve en beğenilen imgelerini objelerini kişi ve eşyalarını sıradanlaştırıp çoğaltan, basitleştirerek bir sanat eseri haline sokan düşünce*" (Curtis 1976:197) olarak karşımıza çıkar. Belli bir tarzın karşılığı olmayan "Pop Sanatı", sanatsal bir akımdan çok,

⁴ 1960'larda Amerika'da yaşamış, ünlü bir sanat eleştirmeni.

döneminde kendi ifadesini bulmuş bir söylem olarak görülmüştür. Sanata eklenen “pop” sıfatı toplumdaki bir takım yüzeysel popüler olguları kapsamaktadır (Moore&Gilbert, 1992:5).

Kolombiya Üniversitesi Ansiklopedisi, altıncı cildinde anlatılan pop sanat dönemi 25 yıllık bir dönemi ele almaktadır. 1925’ten 1950’ye kadar olan dönemi içine alan süreç, Amerikan tarihine, olgunlaşma ve büyük ekonomik dalgalanmalar dönemi olarak geçmiştir. Bu çeyrek yüzyıl borsanın yükselişiyle başlar ve kısa bir süre sonra derin bir ekonomik kriz ile devam eder. 1941 yılında girilen 2. Dünya Savaşı ülkenin krizi atlatmasını ve daha da önemlisi bir süper dünya gücü olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kore Savaşı’na katılım ve soğuk savaşın başlaması, 2. Dünya Savaşı sonrası ekonomik büyümeyle ve “*bebek patlaması*” (baby boom) ile aynı döneme denk gelmiştir.

İlk olarak İngiltere’de filizlenmeye başlayan dönem İngiliz Pop sanatı Richard Hamilton'un bir resmiyle doğmuştur. Bu yapıt, 1956 yılında Londra' da White Chapel Art Gallery' de düzenlenen serginin afişi olarak kullanılmıştır. (Snow 1997: 1-5) New York, Amerika' daki ilk Pop sanat yapıtı, Claes Oldenburg'un "*Sokak*" adlı düzenlemesidir. 1959 tarihli bu yapıtta, insan, araba ve çeşitli eşyalardan oluşmuş bir çevre görülür. Amerikan Pop Sanatı ürünlerinin medya üzerinde büyük etkisi olmuştur. Medyanın insanları etkileme yöntemleri üzerindeki gücü anlatılmaya çalışılmıştır. İngiliz Pop sanatçıları sembolik öğelerin etkisini tam olarak üzerinden atamamıştır. Şekillerin ve renklerin görüntüsünden çok, “anlamı” da onlar için önem taşır. Amerikalılar sadece obje, şekil ve renklerle çözümlerler (Davidson, 1981: 1-5).

Hamilton’un yapmış olduğu, "*Bugünün evlerini böylesine çekici ve farklı kılan nedir?*" kolajı, Pop sanatın kapsadığı tüm konuları içermektedir. Pop sözcüğü yapıtın içinde belirgin olarak yer almaktadır. (Chilvers, 1996) Fetiş olmuş nesnelere eserde yığılması, bir eleştiriden çok çağdaş insanın gerçeğini ve aynı zamanda sanatçının gerçeğini oluşturan öğelerin açıklanmasıdır. Pop sanatın birinci bölümünde, insan ve iletişim araçları arasındaki ilişki araştırılmış, ikinci bölümde ise, "*çevre*" öne çıkmıştır. İngiliz sanatçılar yapıtlarında "*teknolojik gelişmenin kurgu-bilim'e ait istek ve hayalleri, gerçekleri ile yakalayarak yok ettiğini, teknolojinin gelişmesi sayesinde daha önce sadece hayal edilebilecek şeylerin gerçek olduğunu*" (Baur 1961: 5-9) teknolojinin bilimkurgu'nun önüne geçtiğini dile getirmeye çalışmışlardır. 1957'ye doğru Amerikan Pop sanatının etkisiyle bu sanatçılar, Soyut sanata doğru bir geçiş gösterirler. Nesnelere (reklam, moda fotoğrafları, vb.) çevresi ile ilgili olan sorunları ve çevresine bıraktığı etkiler, onlar için daha önemli hale gelmiştir. Resmi bir yere yerleştirmek ve bir "*Mona Lisa*" gibi çekici kılmak en büyük amaçları haline dönüşmüştür (Davidson 1981: 7-11).

3. POP SANAT NATÜRMORTLARI

1956'da Londra'daki Whitechapel Sanat Galerisinde açılan “*Bu Yarındır*” sergisinde, özellikle de Richard Hamilton'ın Pop sanatını başlatan ünlü eseri, popüler kültür envanteri niteliği taşımaktadır ve serginin de afişi olmuştur. Hamilton'un kağıt üzerine kolaj tekniğini kullanarak oluşturduğu bu çalışması için Lynton, “*Modern Sanatın Öyküsü*” adlı yapıtında şu cümleleri kurmuştur:

“Bu kolaj, sanat dışı kaynaklardan seçilen hazır yapılmış motiflerden oluşuyor ve Batı dünyasından her insanın yaşamını ve düşlerini özetliyordu: Film ve televizyon, konserve yiyecekler, ev gereçleri, kasları gelişmiş bir erkek mankenle, çıplak bir kadının fotoğrafları, oturma odasının duvarında eski bir aile büyüğüne ait bir portreyi gölgede bırakan bir tablo gibi asılmış olan Young Romance 'ın kapağı. (Lynton, 2009: 34)

Bu kolaj çalışmasında Hamilton, gündelik kent yaşamının sıradanlığını ütöpic imgeleri bir arada kullanarak yıkmaya çalışmıştır. Sanatçı, 1950'li yıllarda kentsel yaşamı tekeline alan kitle iletişim araçlarını sanat platformuna taşıyarak, sanatı bir anlamda gündelik hayata indirger. Aslında bir Amerikan gerçekçiliği olarak da nitelenen akım, Amerikan dünyasının çekim merkezinden etkilenerek ürünler vermiştir. Hamilton kolajında olduğu gibi konulara bakıldığında, Amerikan yaşam tarzından alıntılar niteliği taşıyan parçalar göze çarpar. Amerika'nın yarattığı görsel dili sanatçılar eserlerine taşırlar.

İngiliz Pop Art'ının ilk evresi (1953-1956) teknolojiyle paralel ve figüratif, ikinci evresi (1957-1961) ise soyut özellikler barındırmaktadır. Pop Sanatçılar endüstri toplumunun yarattığı kültürü benimseyerek, bunun çeşitli yönlerini yapıtlarında kullanmaya başlamışlardır. İkinci dönem sanatçıları, kitle iletişim araçlarının bombardımanı sonucunda dünyayı farklı algılamaya başlamış, izleyiciye ulaşmanın yolu olarak bu araçların dilini ve söylemini benimsemeyi uygun görmüşlerdir. Amerika popüler kültürünün zenginliği ise bu alanda kaynak olarak ağırlığını hissettirmeye başlamıştır (Moore, 1992:9-13).

Rus asıllı Amerikalı, gerçek adı Andrew Warhola olan sanatçı Andy Warhol, kuşkusuz ki Pop Sanat akımının en önemli temsilcilerindedir. Seri üretim nesnelere sıklıkla kullandığı, çoğunlukla resimlerini afiş teknikleriyle çoğalttığı işleri radikal bir manada çağın toplumsal olaylarına bir tepkidir⁵. Yaptığı natürmortların temelinde, kitle üretiminin tek düzeliliği, dolayısıyla kolaylığına alışmış bir toplumun üretildiğini vurgulama düşüncesi yatmaktadır. Deterjan ve çorba kutusu gibi

⁵ **Bkz.** <http://www.msxlab.org/forum/sanat-ww/11423-andy-warhol-andy-warhol-kimdir> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2012)

tüketim malzemelerinin natürmort konusu olarak kullanılması belli bir sanat görüşüne alışmış orta sınıf bir kitle için oldukça radikal bir tutum olarak görülmüştür (Resim1). Tuval, bütün öykülerden, kurgulardan arındırılmış bir tek nesneye indirgenmiştir (Resim2). Warhol, çok az insanın düşündüğü bir şeyi gerçekleştirerek resmi, bütün meta boyutlarından arındırarak sadece kendisi olarak sunar.

Andy Warhol, 1962-1963 yıllarında, gerçekleştirdiği ve o yılların Amerikan halk kültürünün en belirgin simgeleri olan, “*Campbell*” marka çorba kutuları ve Marilyn Monroe serileri ile tanınan pop sanatının en önemli sanatçısıdır. Warhol'un kutuları “*Coca-Cola*” gibi bir tüketim malzemesine dönüşmüş ve seri röpröduksiyonlar haline gelmiştir. Coca-Cola'nın halk tarafından yüceltildiğini görüp, sanat yoluyla da yüceltmıştır. Yapıtlarında endüstriyel serigrafi tekniğini kullanmıştır (Joseph, 1998:4-9). Warhol bu alanda uzmanlaşmış kişilerle çalışmış ve böyle bir iş birliği sanatçı ile yapıt arasına bir mesafe koyarken öte yandan yapıtın oluşumunda diğer kişilerin katkısına yer vermiştir. Böylece Warhol, sanat eseri yaratmakla, maddesel üretimi birbirinden ayırmıştır. Onun bu tavrı, bir anlamda kavramsal sanatın habercisi sayılmaktadır. New York' da ise Pop sanat, Jasper Jones'un çalışmaları ile oluşmuştur. Amerikan Pop sanatı, sanata girmesi imkansız sayılan, değersiz görülen ne varsa, sanatın konu alanına dâhil etmiş ve alışılmış öğelere başka bir gözle bakmamızı sağlamıştır. Hollywood'un renkli hayatı ve değişik kültürlerin birleşmesi ile oluşan bir karışım Amerikan Pop sanatını oluşturmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde Soyut Ekspresyonizm'den Pop sanata geçiş, Robert Rauschenberg ve Jasper Johns'un yapıtları ile olmuştur.

Warhol'un rastgele düzenlemiş gibi görünen natürmortları, aslında belirli noktalarda belirli bir alana dikkat çekmek üzere Warhol'un o anki istekleriyle şekillenmiştir. Örneğin bir paket sigarası diagonal olarak tabağa doğru koymasının sebebini arka plana dikkat çekmek istemesi olarak algılanmalıdır. Natürmortta kullandığı tüm objeleri orjinal dilinde “*object of desire*” yani tutku objeleri olarak tanımlayan sanatçı, aslında bu tarz natürmortların devrimsel yanının yalnızca bu olduğuna özellikle vurgu yapar (Alloway, 1975:2-7). Orjinalliği tekniğinde saklı olan Warhol natürmortları, aslında geleneksel manada günümüze kadar süregelmiş natürmort mantığını da sorgular niteliktedir. Bir tabak tatlıdan tutun da o an çok istenilen bir paket sigara, ya da satın alınmak istenilen bir ayakkabı günün natürmort objesi olarak kullanılabilir. Warhol, sanatın geleneksel manada tanımladığı natürmort algısı ile oynamaya çalışırlar. Muzları ve meyvaları gelişi güzel, çektiği polaroid resimlerle konumlaması da aslında meyvenin klasik natürmortlardaki görevine olan bir çeşit eleştiridir (Snow, 1997).

Amerika Pop Art'ının önemli temsilcilerinden biri olan Roy Lichtenstein ise, yapıtlarında seçtiği, resimli roman kareleri ve reklam imgelerini tuvale illüstratif bir anlayışla birebir aktarır. “*Karikatürize ettiğim, çizdiğim her şey hayran olduklarımdır*” (Goodrich, 1961: 3-7) diyen sanatçı oluşturduğu natürmort kurgusuyla bir anlamda, kendi çevresi olarak nitelediği çizgi romanlar, mağaza

vitrinleri, vb. tuvaline büyük boyutlarla göz alıcı bir biçim diliyle yansıtarak tüketim kültürüne farklı bir açıdan göndermede bulunmuştur. Sanatçı, piyasadaki çizgi roman ya da gazete fotoğraflarından aldığı bir kareyi önce tepegöz yardımıyla tuvale yansıtır, daha sonra çevre çizgilerini çizerek ardından da ara tonlar veren noktalarına kadar sabırla kopyalama işlemini sürdürür. Sanatçının natürmortlarındaki düzgün şekilli daireler ve noktalama dokuları için özel kalıplar kullanarak o temiz etkiyi elde etmiştir.

1960'ta Lichtenstein New Jersey Rutgers Üniversitesi Douglas Kolejine öğretim üyesi olarak çalışırken burada Claes Oldenburg, Jim Din, Lucas Samaras ve George Segal ile biraya gelerek Pop sanatına olan ilgisi oldukça artmıştır. 1961'de Lichtenstein çizgi roman karelerinden bazı karakterlerin üzerinde yalnızca renkte ve formda küçük değişiklikler yaparak 6 adet resim üretir (Resim3) (Resim4). Bu dönemde ilk defa daha sonra ona ait resimlerin simgesi haline gelecek; harflerle işaretleme, konuşma balonları gibi araçlardan bu dönemde yararlanmaya başlamıştır (Cavit, 2009: 36).

Amerikan Pop Sanatı, İngiliz Pop Sanatı'ndan daha az duygusal ve daha geniş bir etkinlik alanına sahip olması nedeniyle farklılaşmaktadır. Amerikan Pop Sanatı Germener'e göre, "*Popüler kültürün imgelerini tarafsız olarak ele alır ve tuvali her türlü kişisellikten arındırmaya özen göstererek, bu imgelerle örnek aldığı modellerin anonim niteliğine bağlı kalmaya çalışır*" (Myers, 1979: 78-89). Amerikan Pop Sanatı, bağımsız çalışan sanatçıların deneysel arayışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda Amerikan Pop Sanatı, Kitle iletişimi, pazarlama ve reklamcılığa gösterdiği yoğun ilgi nedeniyle, Postmodernizm'in erken fonu olarak değerlendirilmektedir.

Pop sanatı denildiğinde hatırlanacak bir diğer isim olan Tom Wesselman ise 1960'ta bir dizi "*Durgun (Hareketsiz) Yaşam*" (cansız nesnelere simgeleyen bir sanat türü) galerilere taşımıştır. Natürmort eserlerinin bir bölümünde Wesselman'ın topladığı fonksiyonel parçalar kullanılmıştır. Eserlerinde kullandığı parçalar günlük hayattan alıntıdır; gerçek bir lavabonun üstünde gerçek bir dolaba yerleştirilmiştir (Resim5). Eserlerin üzerine konumlanmış ışıklar yakılıp söndürülebilir konumdayken dolap açılıp kapatılabilir olarak tasarlanmıştır. Eserlerde çeşitli yiyecek ve içecek ve tüketim ürünlerinin iki boyutlu resimleri yer almaktadır. Wesselman bir zamanlar gündelik hayattan çıkarılmış sanatın ticari dünyaya katıldığını göstermek için "*durgun yaşamlar*" başlığı altında sıklıkla diğer sanatçıların eserlerinden röprodüksiyonlara (taklitlere) yer vermiştir. Dönemin kültürel yapısını en iyi şekilde belgeleyen kolaj çalışmalarında günlük hayatta sıkça kullanılan ürünler gelişmiş bir şekilde dikkat çekici renkler ile buluşturulur. Pop Sanat döneminde sıkça kullanılan hamburger, sigara paketi ve konserve kutusu (reklam ve medyada yer alan popüler öğeler) gibi tüketim mallarının Wesselman natürmort çalışmalarında da başrolde dir. Bu gerçeğe yakın kolajlarının dışında illüstrasyon olarak yaptığı natürmort örnekleri de dikkat çekici bir örneklem oluşturmaktadır (Fowlie, 1968).

Amerikan Pop sanatçılarının en dışavurumcu sanatçısı sayılan Claes Oldenburg, ürettiği yumuşak görünümlü, gündelik yaşamdan alınan sıradan nesnelere (hamburger, izmarit, dondurma külah... vb.) yaptığı heykelleriyle New York sanat çevresinin dikkatini çekmiştir. Oldenburg çalışmalarına seçtiği nesnelere ulaşmak istediği noktayı şu cümlelerle özetler: *“Ben iç çamaşırı ve taksi sanatını destekliyorum. Ben kaldırımı düşürülmüş dondurma sanatını destekliyorum. Ben, bir katedral gibi yükselen köpek dışkısının soylu sanatını destekliyorum”*⁶. Oldenburg yaşadığı, içinde bulunduğu ülkenin tüketim malzemelerini daha çok yiyecek tüketim malzemelerini devasa boyutlarda abartılı ve dikkat çekici bir biçimde büyütür bir sanat eseri haline getirmiştir. Sanatçı New York' da yaşadığı günlerde Amerikan sofrasının suni ürünlerini sergilemiştir (Cantor, 1988: 67). Bunlar, hamburgerler, dondurmalar, sosisler vb. gibi ürünlerdir. Bunların hepsi teknik olarak renkli alçıdan yapılmıştır. Sanatçı Paris'te yaşadığı günlerde ise, bu şehre ait olan tüketim maddelerini sergilemiştir. Bunlara örnek vermek gerekirse yağda haşlanmış yumurtalar, şarküteri yiyecekleri, hardallı balık, vb. gibi sayılabilir (Fowlie, 1968: 5-8).

Bir yirminci yüzyıl ikonunun bu derece abartılı büyüklükteki kitsch uyarlaması sanat dünyası tarafından kuşku ile karşılanmıştır. Sanatçı Amerikan kültürünün en güçlü simgelerinden birini yansıtmaya ve yabancılaştırma isteğini yaptığı heykellerle ortaya koyar. Alışılmamış biçimi ve yumuşak dokusuyla bilinen geleneksel heykel anlayışını da ortadan kaldırmaya çalışmıştır. *“Her şeyi aynı seviyeye indirip, ne elde ettiğimi görüyorum.”* (Chilvers 1996:5) diyen Oldenburg ticari malzeme ve ürünleri kullanarak sanat yapan bir Amerikan Pop sanatçısıdır. *“Bu dev hamburger”* isimli yapıtında Amerikan *“fast food”* imparatorluğundan yola (Resim6) çıkmıştır. Oldenburg, *“nesnelere önünde insanların alay etmelerinden ve gülmelerinden hoşlandığını”* söylemiştir. Oldenburg'un bu sözlerinde Dadaizm'in etkileri görülmektedir. Dadaistler, *“Bir şeyi aşağılamak ve eleştirmenin en kolay yolu onu gülünç duruma düşürmektir”* (Bense 1958:7) demişlerdir. Kullandığı devasa yiyecek ve içecekler ile sanatçı, bir anlamda kişiye popüler kültüre ait tüketim yiyeceklerini sorgulatmayı amaçlamaktadır.

İngiliz ressam tasarımcı ve fotoğrafçı olan David Hockney, kişiliği, giyim tarzı ile kendisine özel bir moda yaratması ile öne çıkmıştır. Hockney'in erken natürmort çalışmaları incelendiğinde daha çocuksu çizimlerin hakimiyetine rastlanır. Sanatçının çalışmalarındaki ironi, mizahi yön ve Amerika'yı algılayışındaki karikatürize edilmiş imgeler Pop Sanat'ın önemli örneklerindedir (Anders, 2004: 101). Hockney, natürmort çalışmalarını yaparken fotoğraflarla yaptığı kolajlardan sıkça yararlanmıştır (Resim7). Farklı açılardan çektiği polaroid fotoğraflar ile yeni sahneler düzenler. Kızkardeşi de natürmort çalışmaları yapan bir sanatçı olan Hockney, sık sık onunla gittiği Operalardan ve müzikten çalışmalarında özellikle faydalanmıştır. İzlediği bir tiyatro oyunu, dinlediği bir müzik onu

⁶ Bkz. <http://www.oldenburgvanbruggen.com/> (Erişim Tarihi: 12 Mart 2012)

renkler dünyasında farklı yolculuklara taşımıştır. Fotomontajları özellikle 1970-1986 yıllarında oldukça revaçta olan sanatçı, “ilk çalışmalarını annesinin Polaroid resimlerini biraraya getirerek” yaptığını söylemiştir (Davidson 1981). Yaptığı çizimlerde dahi mutlaka bir fotoğraf referans mutlaka kullanmıştır. Fotoğrafları ve yaptığı çizimleri, boş bir kâğıtta oluşturduğu grid sistemi üzerine düzenli bir şekilde montajlamıştır. Fakat zamanla fotoğrafın yarattığı sınırlılık onu rahatsız etmiş ve yeniden el çizimine natürmortlarında geri dönmüştür. Sanatçının natürmortlarının gelişim çizgisinde natüralizm alanına olan ilgisi ve daha sonra bu alanı yetersiz bularak klasik sanata yönelişi takip edilmiştir. Klasik sanata olan ilgisi onu fotoğraf ve kolaj tekniği ile buluşturmuştur. Bu çalışma sürecinde Picasso ve Matisse’den etkilendiği görülmektedir. Yaptığını Kübist çalışmalar onu yeniden Pop sanatının etki alanı içine çekmiştir⁷. Eserlerinde tüm diğer “Pop sanatı” sanatçıları gibi canlı renkleri kullanmıştır. Diğer sanatçılarla karşılaştırıldığında çok daha serbest el, yumuşak bir stili olduğunu rahatlıkla söylenir. Amerikan Pop Sanatçılar çalışmalarında ticari, teknik ve canlı renkler kullanarak, tartışılmaz ölçülerde popüler ve temsil gücü yüksek imgeleri aktarmışlardır. Pop Art’taki espri genellikle izleyicinin bakış açısıyla şekillenmektedir (Fowlie 1968: 89).

Sıradan imgelere yer veren Jasper Johns (1930) ve Robert Rauschenberg’in (1925-2008) yapıtları Amerika’da Pop Art’ın çıkış noktasına dair özellikleri bünyesinde barındırır. Marcel Duchamp, hazır yapıtı sanat haline getirmiş; Johns bir adım ileri gidip nesneyi resim haline getirip “saf resim” alanını ihlal ederek, yeni oluşumların önünü açmıştır (Stimson, 2001:15). 1958’de Jasper Johns, New York’ta kişisel sergisini açarak yapıtlarıyla, o sırada soyut dışavurumcuların (Pollock, De Kooning, Rokoko... vb) hüküm sürdüğü Amerikan sanat ortamını derinden sarsmıştır. (Alloway, 1975: 7-8) Jasper Johns’un amacı çok anlamlı bir eser meydana getirmektir (Resim 8). Bu yüzden, sürekli yeniden ele aldığı ve bıkana dek kullandığı konular üzerinde çalışmıştır.

Bayraklar, nişan tahtaları, sayılar, Amerikan bayrağı, haritalar vb. Jasper Johns da Rauschenberg gibi resmine çoğu zaman yarattığı görsel dünya ile doğrudan bağlantılı olmayan nesnelere eklemiştir. (kaşık, fincan, neon lambası ile ışıklandırılmış harf... vb.) Sanatçı, Amerikan bayrağını bronzdan döktükten sonra ona, üzerilerini boyadığı, bayilerde satılanlardan ayırt edilmesi imkânsız olan bira kutularının mükemmel taklitlerini monte ederek tüketim kültürüne farklı bir yaklaşımda bulunmuştur. Sanatçıyı diğerlerinden ayıran özelliği, ticari sanat tarafından medya yoluyla yaygınlık kazandırılan bir gerçeği alıp yansıtmasıdır. Yaptığı natürmortlarda ticaret ve sanat arasında bir mesafe bırakmayı ihmal etmemiştir.

⁷ Bkz. [Interview with David Hockney Nov 2009](#) [BBC Nottingham] (Erişim Tarihi: 9 Mart 2012)

4. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Pop sanat akımı temsilcileri için sanat adeta bir oyun alanıdır ve bu yaklaşımlarını çalışmalarında sıklıkla kullandıkları deneysel teknikler (fotomontaj, serigrafi, air-brush) ile göstermişlerdir. Ciddiyet ve ironi gibi farklı kavramların bir arada eklenmesi için umursamaz bir tavır ile buldukları her görsel ürünü kolajlayarak bir araya getirir ve bütünsel bir algı oluşturmaya çalışırlar. Aslında bu yaptıkları, bir yandan sanatçının “yaratıcı olma” mitini de yok saymadır. Çalışılan natüremortlar arasında dönemselsel bir bağ oluşturabilecek yegâne şey konu nesnelere dir. Bunun haricinde tüm sanatçılar teknik olarak ve konuları işleyiş bakımından birbirlerinden oldukça farklılardır.

Akıma dâhil sanatçıların teknik materyal olarak fotoğrafı benimsemişlerdir. Fotoğrafın haricinde yararlandıkları serigrafi tekniği de tuval üzerine geçirdikleri görüntüler aracılığıyla vermek istedikleri mesajı vermeye çalışmışlardır. Reklam dünyasına ait pek çok marka onların natüremort üretimiyle mit’e dönüşmüştür artık. İçinde yaşadıkları topluma geniş bir perspektif ile bakmak isteyen Pop sanat akımı temsilcileri fotoğrafın kullanımını da kolaj tekniği ile bir adım öteye taşımışlardır. Referans resim olarak kullanılan dergi fotoğrafları, mecmualar, polaroid fotoğraflar bir araya gelerek bütünsel manada bir sanat eserine dönüştürülmektedir. Fotoğraf istenilen ebatlara getirilmeye ve çeşitli tekniklerle farklılaştırma da sanatçıların natüremort olanaklarını oldukça geliştirmiştir.

Eserleri incelemeye tabi tutulan sanatçılar kullandıkları fotoğraftaki bazı görsellikleri başka bir zamana ve yere taşımakta başarılı olmuşlardır. Bu başarılarını kontrast değerlere ve renk bilgilerine borçlu oldukları rahatlıkla söylenebilir. İngiliz sanatçılar Richard Hamilton ya da David Hockney nostalji ve aşk temalarını eserlerinin dışında tutmaya özen göstermişlerdir. Bunun da sebebi gerçekliği direkt olarak sorgulayabilecekleri konuma gelmiş olmalarıdır. Buna karşın Amerikalı sanatçılar alaycı bir mesafede kalarak ve bu durumu bütün zamanlarda koruyarak kendilerini tartışmasız biçimde ayrı tutmuşlardır.

Andy Warhol için natüremortta fotoğraf bir iletişim kurma, kayıt aracı olarak ortaya çıkmıştır. Fotoğrafı serigrafi baskılarında kalıp olarak da kullanmıştır. Bu vesikalıklardaki güçlü kontrast, siyah ve beyaz arasındaki keskin ayrım, bunların serigrafik baskıya çevrilmesine fazlasıyla olanak tanımıştır. Richard Hamilton ve Tom Wesselmann gibi sanatçılar ise natüremortlarında direkt fotoğrafın kendisini ve hatta ürünün kendisini kolaj olarak kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu açıdan sanatçılar arasında bir üslup farklılığı olduğu gözlenmiştir. Diğer akım sanatçıları ise fotoğrafı manipüle ederek ya da fotoğraftan yararlanarak yapılan çizimlerle bir kullanımlara rastlanmıştır.

Amerikan Pop'unun önde gelen temsilcilerine bakıldığında, Roy Lichtenstein çalışmalarında, piyasaya ait bir imgenin de estetik ölçülerde değer bulabileceğine ve bunun sadece Pop sanatçıların inisiyatifinde gerçekleşebilme ihtimaline natürmortları ile gönderme yapmıştır. Lichtenstein natürmort yapıtlarında, çizgi roman görsellerini kullanırken, Warhol, gündelik yaşamın sıradan ve bilindik nesnelere reklamcı kimliğiyle değişik anlamlar yüklediği çalışmalarıyla öne çıkmıştır. Amerikan Pop Sanatçıların önemli bir bölümü aynı zamanda reklam tasarımcısı kimliği ile de anılmasından dolayı bugün bilinen anlamda grafik tasarım alanının ilk uygulayıcılarıdır.

Andy Warhol natürmortlarında, renk diğer sanatçıların natürmortlarındaki renk seçimlerine göre daha parlak ve neondur. Pembe, turuncu, kırmızı ve sarı renkler en parlak ve en az karıştırılmış halleriyle natürmort alanında öne çıkmaktadır. Çiçekler, hamburgerler 4 eşit kareye bölünmüş, 4 farklı renk varyasyonu ile tek bir sanat eserine dönüştürülmüşlerdir. Bu temel dörtlü bölünen kâğıt yerleşimi kendisine ait pek çok natürmort eserde görülmektedir. Kendisine ait diğer bir natürmort çeşiti de polaroid resimlerden oluşturduğu seçkidir. Ayakkabılar, oyuncaklar, ev eşyaları... vb nesnelere geliş güzel bir biçimde, markalarını saklama gereği duyulmaksızın sanatçının natürmort kadrajında görünmektedirler. Warhol'un burada sorgulamaya çalıştığı aslında "ölü doğa" fikrinden yola çıkan ve çoğunlukla meyve ve sebze temsilleri ile hayat bulmuş klasik natürmort yerleşimleridir (Resim 1) (Resim2).

Roy Lichtenstein'in natürmort çalışmalarında ise, saptanan klasik natürmort yerleşiminden kopmamaya çalışarak, teknik anlamda ona bir yenilik getirmeye çalışmasında gizlidir. Özellikle çizgi romanlarda baskının yarattığı tramlar yani renk noktacıları sanatçının tuvalinde gereğinden fazla büyük bir şekilde gölgeleme için kullanılmıştır. Sarı, siyah, mavi gibi ana renkler paletinde baskın oranda kullanılmakta olan sanatçı, yerleşiminde arka plan ön plan ayrımını bize noktalamalar ile adeta kaybettirir. Yarattığı bu suni görsel dünya bizi çok satan çizgi romanlardan koparmamak amaçlı düzenlenmiş bir tüketim eleştirisidir (Resim 3) (Resim 4).

Tom Wesselmann natürmort üslubu 90'lı yıllara doğru tamamen farklılaşarak üç boyutlu özelliğini yitirse de asıl hatırlanan eserlerini Pop Sanat akımına dâhil olduğu dönemlerde vermiştir. Kurguladığı enstalasyon işlerinde, buzdolabı maketleri açılabilir durumda kullanılırken, mutfağın ışığı yakılabilir halde yerleştirilmiştir. Sanat eserinin üzerindeki nesnelere seyirci ile iletişime geçebilecek şekilde kullanılmıştır. Tüm pop sanat eserlerinde olduğu gibi sanatçı üç boyutlu natürmortlarında renk karmaşası yerine ana renkleri parlak bir biçimde kullanmıştır. Tıpkı Warhol'da olduğu gibi Wesselmann da tüketim ürünlerinin markalarını göstermekten asla çekinmez (Resim 5).

Claes Oldenburg ise akımın tek heykeltraşı olarak ön plana çıkmaktadır. Hamburger, dondurma, ketçaplı patates kızartması gibi bazı popüler tüketilen yiyecekleri heykellerinin ana konusu

olarak değerlendirmiştir. Nesnelere kullandığı suya ve ısıya karşı dayanıklı kumaşlar ile insanüstü boyutlara taşıyarak insanların gözünde görünür kılmaya çalışmıştır. Sürekli tüketilen ve giderek Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere dünyaya yayılan gıdalar, onun abartılı gözünden düzene meydan okumaktadır (Resim 6). Dönemsel olarak natürmort çalışmalarında üslupsal farklılıklar yaşanan tek sanatçı David Hockney'dir. Baskı çalışmalarında koyu gri renkleri tercih ettiği işlerin yanı sıra pop sanatı akımı içerisinde meydana getirdiği ve genelinde doku çalışmalarının öne çıktığı natürmort çalışmaları da bulunmaktadır. Eserleri, soyut parametrelerden faydalanan fakat tek düzlemde klasik natürmort nesnelere olan çiçek ve meyvelerden dağıntı yerleşim ile faydalanan daha sade çalışmalar olarak nitelenebilir (Resim 7). Jasper Johns'un pop sanatına dair natürmortları içerisinde çok sayıda enstalasyon bulunmaktadır. Bira kutuları ve Amerikan bayrakları ile yaptığı çalışmalarda ana renkler yerine parlak boyalar ve simler öne çıkmaktadır. Yaptığı bayrak çalışmalarında sanatçıya ait fırça darbeleri oldukça somut biçimde göze çarpmaktadır (Resim 8). Sanatçıya dair eserleri üslupsal bir bütünlük anlamında gruplayarak değerlendirmek mümkün olamamaktadır.

Pop Sanatı, kentin ve kentin doğurduğu yaşamın sanat ile buluşmasından doğması sebebiyle nesnelere açıdan da natürmort da ondan kopmamıştır. Dolayısıyla pop sanatçıları genellikle natürmort konularını metropollerdeki gündelik yaşamın enstantanelerinden almışlardır. Kapitalist dünyanın tüketim sembollerinden New York, Londra gibi ülkeleri seçerek, bu kentlerin yaşam biçimlerinden beslenerek sanat ürünleri ortaya koymuşlardır. Büyük metropollerde yaşam değişken, kalabalık, farklı kültürler ile iç içe ve farklı ambalajlanmış ürünlerin tüketimi ile var olmaktadır. Bu nedenle, aslında farklı sanatçıları tarafından yapılmış natürmortların ortak özelliği, hamburger, patates kızartması, coca cola, çorba kutuları... vb. nesnelere olmadan var olamamalarıdır. Kullanılan nesnelere taşıdığı markalar da reklam basım ve çoğaltma teknikleri ile metalaşmıştır. Burada kullanılan basım ve çoğaltım teknikleri de halen günümüz grafik sanatçıları tarafından en sık başvurduğu teknikler arasındadır.

SONUÇ

Richard Hamilton, Andy Warhol, Roy Lichtenstein, Tom Wesselman, Claes Oldenburg, David Hockney ve Jasper Johns gibi ağırlıklı olarak Pop Sanatı akımına dâhil eserler vermiş sanatçılara ait 350 natürmort eser orijinal kopyalarından edinilerek incelenmiştir. Sanatçılara ve natürmort üsluplarına göre ortak ve farklı üslup özellikleri saptanan sanatçılar arasında dönemsel üslup farklılıkları ve teknik farklılıklar saptanmıştır. Bu üslup farklılıkları karşılaşma ve değerlendirme bölümünde sunularak açıklanmıştır. Pop Sanatı akımına dâhil olan eserler, sanayileşme sürecini tamamlayan Amerikan toplumu ve yaşam biçimini referans olarak oluşturulmuştur. Natürmort çalışmaları haricindeki sanat eserlerinde konu seçiminde genel bir üslup birliği söz konusuken

natürmort çalışmalarında ise akım, sanatçıların kendi kişisel üsluplarını ortaya çıkarmasına olanak tanımıştır. Genel olarak Pop Sanat natürmort çalışmalarında, şölen havası, renk cümbüşü, bir tür iyimser neşe ya da hafife alma, şok edici öğeler ile yüzeysel anlatıma dönük bir sanatsal söylem gözlenmiştir. Bu bir çeşit “anti sanat” yaklaşımını da beraberinde getirmektedir. Sanatçılar ortaya koydukları bu natürmort çalışmalarıyla “sanat” kapsamını genişleten bir tavır ortaya koymaya çalışmışlardır. Genel-geçer, kitlelerin büyük bir bölümü tarafından algılanabilecek imgelerin kullanıldığı natürmortlar, sanat tarihi içerisinde seri üretime yapılan göndermeler ile doludur. Ortak dil olarak benimsedikleri tüketim kültürü eleştirisi tüm natürmort eserlerinin ana teması olarak gözlenmiştir.

Pop Sanat sanatta, temsile dayalı üretim biçimlerini noktalar ve nesneyi, yapıtlarda imge ve yazının üstünde bir yerde konumlandırarak natürmort çalışmalarına sebep olmuştur. Akıma dâhil olan natürmort eserleri, bugüne dek yerleşik olan tüm sanat değerlerini alt üst eden bir anlamda, sanatta genel-geçer resim anlayışına karşı duruşu sembolize eder. Geline bu noktada pop sanatçıları, yapıtlarında kullandıkları imgeleri tekrar üretime sokarak, mekanik yeniden üretim sürecinin anlatımına dönüştürmüşlerdir. Baskılarında orijinal imgelerin yerine kopyalarını kullanması bir anlamda, sanat eserinin orijinal ve biricik düşüncesini tersine yorumlanmasına rağmen sanatçıların marka olarak popüler kültüre olan katkıları bu açığı kapatır niteliktedir. Dönem sanatçılarının başvurduğu tramlı baskı ve gölgeleme teknikleri gibi modern teknikler günümüzün reklam sektörü tarafından halen geliştirilmekte ve kullanılmaktadır.

KAYNAKLAR

Abraham A., (1981). *Early American Modernist Painting, 1910-1935*. New York: Harper & Rowe.

Alloway, L., (1975). *Topics in American Art since 1945*. New York: W. W. Norton.

Anders, S., (2004). Further Horizons: David Hockney in Perspective, *Flash Art Magazine*, s. 100-101.

Bense M., (1958). *"Esthetics and Photography."* Camera, 4, 1958. (English summary.) London: William M. Ivins, Jr. Prints and Visual Communications.

Blesh, R., (1956). *Modern Art USA: Men, Rebellion, Conquest, 1900-1956*. New York: Alfred A. Knopf.

Cantor, N. F., (1988). *Twentieth-Century Culture: Modernism to Deconstruction*. New York: Peter Lang.

Chilvers, I., (1996). *The Concise Oxford Dictionary of Art and Artists*. Oxford: Oxford University Press.

Curtis, J., Green, B., (1987). *Rock Eras: Interpretations of Music and Society 1954-1984*. OH: Bowling Green State University Popular Press.

Cloonan, M., (1997). State of the Nation: "Englishness," Pop, and Politics in the Mid-1990s. *Popular Music and Society*. Volume: 21. Issue: 2. s. 47. Popular Press.

Fowlie, W., (1968). *The French Critic, 1549-1967*. Carbondale: Southern Illinois University Press.

Gilbert, B., (1992). *Cultural Revolution? The Challenge of the Arts in the 1960s*. New York: Routledge.

Goodrich, L., Baur, H.I.J., (1961). *American Art of Our Century*. New York: Praeger.

Harrison, S., (2001). Pop Art and the Origins of Post-Modernism. *Cambridge University Press*. England: Cambridge.

Joseph W. B., (1998). Andy Warhol, Poetry and Gossip in the 1960s. *Art Journal*. Volume: 57. Issue: 4. s. 105. College Art Association.

Lobel, M., (1996). Warhol's Closet. *Art Journal*. Volume: 55. Issue: 4. s. 42. College Art Association.

Lynton, Norbert., (2009). *Modern Sanatın Öyküsü*, Remzi Kitabevi.

Mukaddes, C., (2009). Pop Art, *Cey Sanat Dergisi*, 2009, s. 36

Myers, S. B., (1979). *Encyclopedia of Painting: Painters and Painting of the World from Prehistoric Times to the Present Day*. New York: Crown Publishers.

Plagens, P., (1995). What Happens When American Art Goes Public. *New England Review*. Volume: 17. Issue: 3. S. 58.

Rosler, M., (1997). Money, Power Contemporary Art. *The Art Bulletin*. Volume: 79. Issue: 1. s. 20. College Art Associa.

Saisselin, R. G., (1976). Still-Life Paintings in a A Consumer Society, *Leonardo*, Vol: 9 , s.197-200. Great Britain: Pergamon Press.

Snow, R., (1997). Warhol in and Out of Still Life Tradition. *How Dergisi*.

Stimson, B., (2001). Andy Warhol's Red Beard. *The Art Bulletin*, Volume: 83. Issue: 3. s. 527. College Art Association.

The Columbia Encyclopedia, Sixth Edition., (2004). *Warhol, Andy*. New York: Columbia University Press.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Andy Warhol Blog Sitesi;

<http://www.msxlabs.org/forum/sanat-ww/11423-andy-warhol-andy-warhol-kimdir> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2012)

Claes Oldenburg Kişisel Sitesi;

<http://www.oldenburgvanbruggen.com/> (Erişim Tarihi: 12 Mart 2012)

David Hockney;

<http://www.hockneypictures.com/articles.php> (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2012)

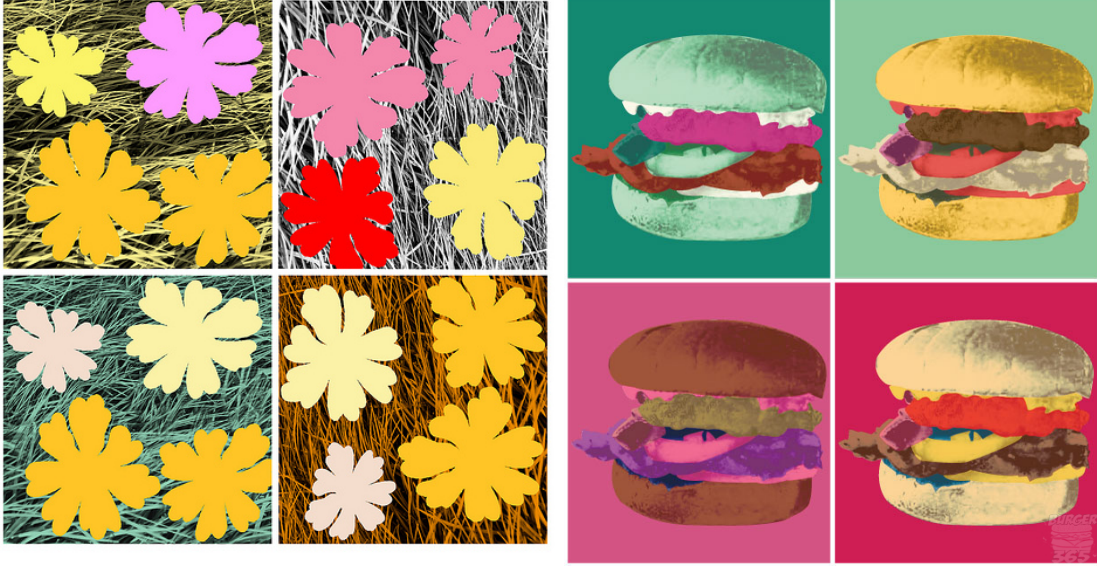
David Hockney ile Röportaj;

http://news.bbc.co.uk/local/nottingham/hi/people_and_places/arts_and_culture/newsid_8386000/8386693.stm (Erişim Tarihi: 9 Mart 2012)

Natürmort Hakkında;

<http://www.sanatyelpazesi.com/eski/showthread.php/425-Naturmort-nedir#.T8CoXdVm7EY> (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2012)

NATÜRMORT SEÇKİSİ

Resim 1, Andy Warhol, Polaroid farklı renklerde Çiçek ve Hamburger Natürmort Çalışmaları, (1970)⁸

Resim 2, Andy Warhol, Polaroid Natürmort Örnekleri⁹

⁸ <https://exhibitioninquisition.wordpress.com> sitesi eser arşivinden alınmıştır.

⁹ <http://www.allposters.com/-st/Andy-Warhol-Posters> sitesi Andy Warhol eserleri arşivinden alınmıştır.

Resim 3, Roy Lichtenstein, Gümüş Sürahi Natürmortu¹⁰

Roy Lichtenstein - "Still Life with Palette", 1972
Oil and Magna on canvas - 60 x 96 inches

Resim 4, Roy Lichtenstein, 1972, Still Life with Palette, Tuval üzerine yağlı boya, 152.4cmx243.84cm,
Museum of Contemporary Art, Los Angeles¹¹

¹⁰ <http://www.roylichtenstein.com> sitesinde sanatçıya ait olan arşivden alınmıştır.

¹¹ <http://www.christies.com/lotfinder/paintings/roy-lichtenstein-still-life-with-palette> arşivinden edinilmiştir.

Resim 5, Tom Wesselmann, Collection Albright-Knox Art Gallery Buffalo, New York. Gift of Seymour H. Knox, Jr., 1962. © Estate of Tom Wesselmann/Licensed by VAGA, New York, NY¹²

¹² <http://www.tomwesselmannestate.org/> sitesinden sanatçıya ait olan arşivden alınmıştır.

Resim 1, Claes Oldenburg, “French Fries and Ketchup”, 1963, Vinyl and kapok fibers on wood base, 10-1/2 x 42 x 44", Whitney Museum of American Art, New York¹³

Resim 7, David Hockney, “Still Life”, 1965, 3 renk taşbaskı, 76,2 cm x 55,88 cm¹⁴

Resim 8, Jasper Johns, “Three Flags”, 1958, Whitney Museum of American Art, 587cmx404cm, New York¹⁵

¹³ <http://artattler.com/archiveoldenburgvanbruggen.html> sitesi sanatçı arşivinden kullanılmıştır.

¹⁴ <https://tr.pinterest.com/tean/david-hockney-1937/> sitesinden sanatçıya ait arşivden alınmıştır.

¹⁵ <http://www.jasper-johns.org/flag.jsp> sitesinde sanatçıya ait olan arşivden alınmıştır.